

ВЯРА срещу НАУКА

Лично за мен търсенето на истината, която освобождава и радва е свързана с новогодишните подаръци. В края на годината има време, в което с желание се очаква в детския свят да се получи истината за изминалата година. Ако се изпълняват всички изисквания нормално се очаква да получиш чуден подарък. Моето очакване е изпълнено с надеждата, че моите родители са се погрижили за това. При приближаващите празници започва трескаво търсене на наградата. Желанието за изненада прави изобретателен търсеция. При проверката на всички познати места не успявам да открия истината. Имам предположения за нови скривалища и въпреки цялата си находчивост оставам разочарован от собствените си усилия. Тогава сменям тактиката – започвам с въпроси относно бъдещите награди, кога ще се случат, къде са скрити. В един момент родителските очи нежно и точно посочват скривалището и аз намерим удовлетворение и от място /колко са изобретателни моите родители/ и от вида на оценката. Подаръкът е винаги нещо, което провокира моите знания или умения и предизвиква в мен интерес веднага да започна да го използвам.

Когато се търси истината, човечеството напомня на деца, търсеци своя подарък. Използват се съществуващите данни и теории, за да се намери новото измерение. Като личности хората се отличават като търсецо и развиващо се в градивна посока същество. Очакването е, че чрез любопитството да се разкрие смисъла на живота. Но науката е съвкупност от норми, които определят вида и степента на изучаваните процеси. Има разминаване на личният интерес и строгата последователност от регламентирани действия чрез дефинирани методи, за да се получи истината. Но науката не е хоби – когато желанието е водещо и има възможност да се реализира. Личният интерес на развиващите се личности не може непрекъснато да мотивира, за да се стигне до ключови закономерности. Ако детското любопитство се определи като процес, трябва да отчете и естественият елемент на отслабване и спиране на изучаването. Ако се очаква, че заобикалящата

среда ще поддържа този интерес – защо тогава завистта изтощава усилията и унищожава желанието за развитие. Средата е силно абразивна и се изисква да се приложи личен егоизъм, за да се продължи напред. Вътрешната мотивация изчезва поради изчерпване на вътрешната необходимост. Следователно детето пораста, може да си купи необходимите му занимавки и няма нужда от водещия поглед и загриженост от родителите. Откъсвайки се от семейната среда, се премахва субективната опитност и се разчита на обективното познание и логика. Удовлетворени са потребностите, но изчезва субективната опитност, че си обичан, ценен и някой се грижи за твоето развитие. Създаден е конфликт или липса на единство между лично вдъхновение и обективна реалност. Така се стига до идеята за противопоставяне на наука и християнска вяра. Дефинирани са като несъвместими понятия. Причината е, че парадигмата е натрапена и преобладаваща около нас. Умът е затворен в идеологемата.

При разговорите ми с епископ Антоний, той споделяше, че атеизмът си отива като идеология и философско разбиране още през 70-те години на миналия век. Но точно тогава е трета вълна за ликвидиране на църкви и свещеници. България се бори с Албания за приза за първа атеистична държава. Днес след петдесетгодишен период отново се търси себеусещанието като противопоставяне на обективно и метафизично светоусещане. Защо се търси противопоставяне? Докога плодът на атеистичното и хуманистично управление ще определя възприемането на историята на света около нас?

Според материалистическото виждане Средновековието е период на исторически застои на науката. Френски физик и философ, католик по убеждение Пиер Дюем (1861-1916) обяснява историческата действителност, открита в трудовете на Жордан дьо Немор, учен от XIII век. В тях е установено разработването на основите на статиката много преди Леонардо да Винчи и Галилео Галилей. Дюем отчита приносът на учените през XIV век, работили в същата област като Алберт Саксонски, Жан Буридан и Никол Орезм.

Изводът, който той споделя е, че в Средновековието е създаден фундаментът за бурното развитие на науката. Дюем доказва, че християнска средновековна Европа не пренебрегва науката – напротив тя създава атмосферата за научният напредък. Когато се анализира работата на един учен трябва да се отчита не само личностното му израстване, образование и възможности, но и целият свят около него, който го формира – състояние на науката, съществуващи и приети теории в обществото. Отчитат се всички фактори, което ни дава възможност да направим следният извод – науката е част от процеса на формиране на учения, но и християнската вяра е мотиватор за изследване. Този учен като християнин намира смисъл не да прослави себе си, а Твореца на вселената.

Опитът за натурален материалистически светоглед рухва пред историческите данни.

Изучаването на физическата даденост е възложено на духовници. Определението „учен“ е въведено през 1834 г в провинциална Англия. Противопоставянето на наука и вяра е натрапено през XIX век от Томас Х. Хъксли. Причината е опитът за елиминиране на културното господство на Англиканската църква. Той и неговите съмишленици създават друга религия – вярата в мощта на творческия ум.

Блез Паскал живее във време, когато разумът все повече се възприема като върховен съдник за Истината. За разлика от своите съвременници, Паскал осъзнава, че разумът е нещо велико, но същевременно и ограничено. Според него за разума винаги ще има граница, отвъд която той никога не може да премине. От друга страна, той недоумява защо хора, които се осланят на разума, подхождат изключително нерационално към основните въпроси за живота, смъртта и собствената си участ. Именно за тези хора, скептици и рационалисти, е подготвена неговата „Апология на християнската религия“. Паскал разкрива три начина да се повярва в Бога: чрез разума, чрез навика и чрез вдъхновението. Християнската вяра, която единствена включва и разума, не приема за свои истински чада хората, които вярват без вдъхновение. Тя не изключва разума и навика, напротив; умът ни

трябва да приеме доказателствата, навикът трябва да ги утвърди. Ако Бог никога с нищо не се показваше, вечното Му отсъствие би имало двойк смисъл и би могло да означава или че изобщо няма Бог, или че хората са недостойни да Го познаят. Но фактът, че понякога, а не винаги Той се показва, премахва всяка двусмисленост. Показал ли се е веднъж, значи вечно съществува. Изследванията на А.Н. Уайтхед и М. Б.Фостър стигат до убеждението, че християнството не само не е спъвало научния прогрес, но всъщност го е насърчавало. Защо точно християнството? Данните от изследванията и резултатите от развитието на науката от арабската и китайската култура разкриват постижения само в областта на приложните науки. Например докато в Европа се открива парният двигател, за разрешаване на проблема за механичната работа, в Китай се открива барута, за да се справят с многото, но невъоръжени въстания.

Изводът, който може да формулираме е, че християнството развива науката като систематизирано, достоверно знание, което може да бъде убедително обяснено чрез логиката, т.е. дисциплина с елемент на вътрешно самоизучаване и коригиране.

Нашите опити за знания за природата са като моите опити да намеря новогодишния си подарък. Това е обикновено налучкване. Ако има стремеж да се разбере нещо повече, трябва да се изучи природата, където Творецът се разкрива. Когато се отвори капакът на часовника се разкрива съвършената картина на хармония и точност, която разкрива майсторството на часовникаря. Природата говори за своя Дизайнер. Значи Той съществува и може да бъде познат като Творецът на всичко живо и неживо. Свещеното Писание още от първите си глави описва произхода на природата. Сам Бог определя същността ѝ като добра. Той прави оценка на създаденото, като ѝ придава и стойност. Ако се избере другия подход, че природата е зла и пълна с богове на отделните елементи от съществено значение за живота на Земята /земя, въздух, огън и вода/ и духове за отделни човешки виждания /плодородие, война/, човечеството е изправено пред враждебна среда. Тя не допуска изучаване и вглеждане в нея. Ако е вглеждане и търсене на

закономерности, е богохулство. А да се изправиш пред зла природа и да я предизвикваш към разкриване – означава да се изправиш срещу злото. Ето защо тази представа за живота не насърчава проучване, наблюдение и експерименти. Тя не създава среда за развитие на наука.

Чрез книгата Битие се регистрира факта, че хората наблюдават действията на животните и имат право да им поставят имена. Следователно Бог създава природа, която е реална и може да бъде изучавана. На фона на противопоставяща се парадигма за природата, която е зла и недопускаща до себе си, се очертава картина на допустимост и изучаване, ако се основава на християнството.

Бог е разумен. Той общува с хората, след като ги поставя в среда, която те да обработват. Той не само дава възможност за придобиване на основни познания относно естеството на природата, но Той насърчава нейното овладяване. Следователно християнската вяра премахва идеята за зла и затворена природа, а насърчава наблюдение, усвояване на знания, дефиниране на особености и управление. Професорът от Богословския факултет на Чикагския университет Лангдън Гилки дефинира природата според християнската вяра като: „...царство от структури, които се поддават на определение и на реално съществуващи взаимовръзки. Следователно може да бъде обект както на научно, така и на философско изследване“.

Изучаването е процес, който е фокусиран върху полезен резултат. Ако Бог е дал стойност на материалния свят, изводът е, че този свят трябва да се изучава, за да се използва. Древните народи са приемали, че физическият труд е само за робите, а висшите прослойки трябва да се занимават с възвишени неща. Поради тази причина науката напредва бавно. В действителност се създават приложни образци, което е в резултат на практически опит. В първото послание на апостол Йоан ясно се очертава битката срещу невярното приемане на материалния свят като зъл и отделянето на духовния като добър. Християнската вяра разкри, че създадената природа трябва да се използва за прослава на Бога и в полза на човека. Християнската вяра освобождава, очиства от псевдоразбирания и вярвания и

гарантира интелектуалното отношение към природния свят. Затова няма пренебрежение към реалният труд, а тези, които имат умения да използват суровините са уважавани като занаятчии. В средните векове се формулира идеята за „призванието от Бога“. Представата за служение на Бога е формулирана в католическите манастири, където считат отделянето от реалния живот за най-правилният начин на богоугоден живот. Първите протестанти имат друга идея за посвещение – да вършат почтено и усърдно всякаква трудова дейност. Те внасят идеята за достойнство на труда. В резултат на промененото отношение към труда, се очертава и ново разбиране за изучаването на природата, т.е. за активен умствен процес, за обхващане на закономерностите на природата.

Чрез отхвърлянето на идеята за управление на материалния свят от богове, които са в непрестанна битка помежду си, християнската вяра води до единствен трансцендентен Творец, който е създал цялостна природа. Изучаването на характерът на този Бог, разкрит в Светото Писание като съвършен, непроменим, верен на своите обещания, позволява да се наблюдава творението и да се търсят закономерности. При спазване на обещанията се гарантира подреденост, повтораемост, достоверност на процесите в природата, което води до дефиниране на закономерности. При опитът на бъде наблюдавана вселената се развива логика, основана на вярата, че планът на Бога може да бъде разкрит, щом веднъж Бог е дал откровение за Себе Си.

Коперник е историческо доказателство за прилагането на християнската вяра при научно обяснение на вселенския модел. Започвайки от съществуващите теории на Аристотел и Птоломей и връщайки се назад в изучаванията, той установява несъвместимости в теориите. Ако Бог е съвършен, не би трябвало да има разминавания в наблюденията и изводите. Така Коперник е провокиран да започне своите наблюдения и сам да формулира своята теория.

Космологичният модел изисква не само обща представа и форма. Представен като модел той изисква повтораемост. На изток и в древния западен свят идеята за природни закономерности е чужда, защото приемайки, че природата е живо

същество, движено от неизвестни сили, тя не може да бъде познаваема. Християнската вяра и миросглед разкриват Бог не само като Творец, но и като Законодател. Той е разумен и оттам светът е подчинен на определени разумни предположения и ред. Така идеята, че има природни закони не е доказана от наблюдения, а е дефинирана преди наблюденията – чрез вярата в библейския Бог.

Рене Декарт от XVII век се стреми да намери математически закони, защото използва презумпцията, че Бог като един владетел постановява своите закони в своето владичество.

Ако Бог създава космосът от нищото, това предполага, че Той е и дизайнер. Дизайнерът има не само представата за творбата си, но е наясно какви материали, цветове, техники, ще бъдат използвани. В другите антични вярвания вселената се построява от нещо вече съществуващо. Християнската вяра счита, че Богът-Дизайнер е създал всичко според Своята воля, защото има и Силата и Разума да го направи точно както е проекта Му. Това изучаване на личността на Бога определя и вижданията на Кеплер. При направените изчисления той установява осем минути отклонение във времето при наблюдения на планета Марс. Щом има отклонения, значи има аномалия. Това не може да бъде изучено според тогавашните разбирания. Но Кеплер започва да се съмнява в аномалията. Защо Дизайнерът, който прави всичко точно, ще допусне това отклонение? Според съществуващите теории отклонението се определя от факта, че планетните орбити имат формата на окръжност. Кеплер открива, че орбитите са елипсовидни, с което отхвърля теории, определящи науката повече от две хиляди години.

Примерът с Кеплер дава отговор на въпроса – кой може да изучава природата?

В космоса има ред и този ред може да бъде научен чрез анализ. Този анализ се извършва от човека. Човекът е създаден от Бога според християнската вяра. Следователно човешкият ум има всички аналитични качества, за да извършва изследване. Но в различните точки на света има различна култура, повлияна от местните вярвания. На изток не са вярвали в разбираем ред в природата, нито във

възможностите на човека. Китайците приемат, че има присъщ вътрешен ред, който не е разпознаваем от човека. В Европа, повлияна от християнското учение, има друго оформено културно мислене – при разумен Творец имаме разбираема природа и разумни същества, които да я изучат. Така се поставя началото на множество наблюдения и натрупване на достоверни данни за природата и се оформя емпиричното познание. Християнската вяра, че Божиите пътища не са като човешките, е била източник на ново виждане относно развитието на науката като експериментална.

В Западна Европа се противопоставят се Аристотеловата логика и богословието на волунтаризма. Аристотел смята, че наблюдавания обект разкрива своето предназначение, а не материалът, от който е направен. От формата се прави извод за необходимите свойства на материала. Тази философия се прилага в изучаването на природата. Разбирането за природния обект и за неговото предназначение се основава на неговата форма. Тома Аквински прилага този подход в християнското богословие и поставя начало на схоластиката през XIII век. Според него Формата е определена от Бог и тя представлява природния ред. Извън тези форми не може да има друго действие от Божия страна. Кеплер се бори именно с това – кръговата орбита не може да обясни осем минутното отклонение, но не може да приеме друго. Когато Кеплер се освобождава от формата на схоластиката, намира правилния отговор – елипсовидната орбита. Започва да навлиза друго възприемане, освен пасивното – това за активно действие на Бога. По този начин се отхвърля извеждането по дедукция на природни зависимости. Бог не е ограничен в нашите логически разсъждения. Полага се основата на експерименталната наука – от наблюдение и опит. Отхвърля се представата, основана на предположения как Бог би трябвало да е подредил нещата. В основата на тези разсъждения се поставя човешкия разум, а не свободното действие на Твореца. Бог не зависи от нищо извън Него. Светът е познаваем, но човекът не винаги е способен да прогнозира как ще се прояви Божието действие в света.

Следователно, природата трябва да се наблюдава, за да се видят нейните проявления.

Книгата Битие включва завета на Бога за овладяване на природата от страна на човека. Това определя **морална отговорност на науката**. Тази формулировка е препотвърдена през 30-те години на миналия век от Р. К. Мъртън. Сега много добре се разбира, че християнското мислене за нравствен дълг при изучаване на природата е силен тласък за развитието на науката. Протестанството ги свежда до следното – прослава на Бога и благоденствие на ближния. Благоденствието на ближния, определя развитието на науката, което води до развитие на техниката.

Техниката е смятана за средството, което ще преодолее разрушителните последици от грехопадението. При изборът на човека да живее отделно от Бога има последицие – трудно и мъчително използване на природата. Това мотивира хората, че могат да се променят условията на труд и живот. Божията намеса по всяко време в линейният ход на историята, насърчава човека да прави и наука и техника.

Изводите за влиянието на християнската вяра върху развитието на науката са: първо, християнството е предопределило подхода към наука /разумен Бог създал природата със закономерности/. Второ, християнското учение насърчава науката /чрез техниката се променят условия на труд и живот/. Трето, християнската вяра мотивира изучаването на природата /разкриване на Божията слава/. Четвърто, християнското учение създава философските предпоставки за формулиране на методология за изучаване.

Чрез този преглед на влиянието на християнската вяра върху науката се представят факти, които отхвърлят идеята за противопоставяне на наука и вяра.

Общата представа на хората обаче, все още е подчинена на псевдопротивопоставянето между християнска вяра и наука. Изследванията са достигнали до университетите, но не са намерили отражения в мисленето на обикновения човек. Неправилно е общоприетото, че църквата се противопоставя на науката. Ярък пример е теорията на Коперник за вселената. Има частични сведения

за заклеяване на учението му, но липсват исторически доказателства. Дори при утвърждаването на вселенския модел на Коперник се противопоставят нецърковни дейци. „[Жан] Калвин започва своя „Коментар на Сътворението“ осъждайки всички, които поддържат схващането, че Земята не е център на Вселената и завършва изложението си с типичния за него цитат на първи стих от Псалм 93, като задава въпроса: Кой ще се осмели да противопостави авторитета на Коперник срещу този на Светия Дух?“ Това не представя Жан Калвин в много добра светлина, нали? Истината по въпроса, обаче бе представена наскоро от д-р Алишър Мак Грат, професор по историческо богословие в Оксфордския университет. В последната биография на Калвин от 1990 г. Мак Грат пише: „Това схващане [на Уайли] бива повтаряно на практика от всеки учен, който пише по темата "Религия и наука", като например Бърtrand Ръсел в своята „История на западната философия“. Категорично обаче може да се заяви, че Калвин не е правил подобно изявление в своя „Коментар на Сътворението“, нито е изказвал подобно мнение, в която и да било от известните си творби. Това твърдение бива считано като абсолютно необосновано от кентърберийският англикански свещеник от 19-ти век Frederick William Farrar (1831–1903). “Възражението срещу Коперник се изразява в промененото виждане за ролята на човека. Значимостта на човека в средновековието се определя от отношението му към Бога, а не от мястото му в центъра на вселената. Ако старата теория е приемала, че земята е център на вселената, то на земята според нея се е гледало като на еманация на злото. Поради тази причина учението на Коперник не застрашава християнското учение.

Друг пример е сблъсъкът на Галилей с църквата. Част от учените не са съгласни с официалната църковна позиция и винаги са представяни аргументи за това. Римокатолическата църква не се противопоставя на теориите на Галилей. Тя е против поставянето на съмнение на Аристотеловата теория за формите, защото е отчитала влиянието ѝ върху другите учения. Най-нисшето място е преобраз на злото, а най-висшето – на доброто. Това разбиране е съотносимо с учението за

света, вярата, адът и раят. Реакцията е срещу разрушаване на реда в божествената йерархия, обществената структура и разбирането на природата.

Църквата са хора, вярващи в Бога, но и обучени в съществуващите обществени теории. Когато за пръв път се запознават с нова теория, без наличието на достатъчни данни, естествената реакция е подлагане на съмнение на представената новост. В исторически контекст Римокатолическата църква утвърждава своята философия в противовес на възникналото протестантство. Има напрежение между старите елитни учени и новите прагматични учени. Галилей непрекъснато твърди, че е вярващ и практикуващ християнин. “Решимостта на Галилео да не се отклонява от своята собствена религиозна традиция е навярно единственото приемливо обяснение, защо той се е опитвал така усърдно да убеди всекиго, като започне от папата, и защо не се е възползвал от многото възможности да избяга във Венецианската република, където е щял да бъде в безопасност“ според Ръдиуик. Цялата тогавашна култура не е готова да приеме неговите възгледи.

Ако християнската вяра е пречка за развитието на науката, как да си обясним цяла плеяда вярващи учени като Парапелс, Бойл, Нютон, Кеплер, Ван Хелмонт. Техните лични документи свидетелстват за тяхната вяра като разработки на отделни теми, лични споделения и бележки, молитви, хваление на Бога. Често при изучаването им са търсени централната теория и тяхното влияние, без да се отчита културната среда и допълнителните им занимания. Неточното и късогледо отразяване на техните изследвания и религиозни подбуди води до неправилно разбиране за развитието на науката и нейната същност.

Изоставила ли е днес науката своите корени? Да, днес науката се еманципира от мотивите и възгледите на християнската вяра. Науката се самоподдържа, възторгва от технологиите и развива интелектуалното си любопитство, за да се движи напред. Изтръгвайки християнския си корен, че природата е закономерна, науката днес смята, че не е необходимо ползването на принципите на причината и следствието. А „научна“ вяра без сериозни основания няма как да оцелее.